

אגדת היום

עיונים ומחשבות סביב אגדות הגמרא בדף היומי

מנחות פה | יש מתעשר ואין כל...

מעמד, עבודת כפיים ושמן זית

זהו סיפור פשוט על אדם פשוט. לא נוכחים בו תנאים או אמוראים, ולולא שני הפסוקים שבו, לא בטוח שהיינו מזהים אותו כמדרש. ואולי דווקא בגלל זה הוא יכול לשמש מופת לעבודת ארץ ישראל בתמימותה ובפשטותה. שליח של עיר רחוקה בחו"ל מגיע לארץ כדי להשיג שמן. כמו כל נציג בינלאומי, שלא לדבר על יבואן שבא לעשות עסקה, סביר להניח שהוא הגיע בלבוש מתאים, והפגין מראה מכובד. היבואן פונה היישר לירושלים, כפי שעושה כנראה כל דמות בינלאומית. הבירה היא מרכז העסקים והמסחר. אולם בירושלים מגלה היבואן כי לא שם ימצא את כמות השמן הגדולה. אנשי ירושלים אומרים שהסחורה שהוא מחפש איננה נמצאת במרכז המסחר הלאומי, אלא דווקא בצפון הרחוק. בצפון ממקדים אותו המקומיים שיחפש בגוש חלב, ובגוש חלב הוא כבר מקבל הדרכה ממוקדת יותר, להגיע לאדם מסוים שברשותו כמויות עתק של שמן. איננו יודעים מה חושב היבואן, אך סביר שהוא לא נהנה מהדרך המפותלת.

כשמגיע היבואן ליעדו, האגדה כבר מספרת לנו בפירוש על תחושותיו. הוא ציפה לפגוש מנכ"ל חברה בינלאומית לאספקת שמן, או לפחות את ראש מחלקת הייצוא, ובמקום זה הוא פוגש עובד זוט. אדם שעובד בעמל כפיו, ואינו יכול להרשות לעצמו אפילו להתפנות לרגע כדי לדבר. יצרן שמן בכיר היה עוזב הכל ומתיישב עמו לפגישת עסקים. היבואן מגיע למסקנה ברורה (לגרסה אחרת, הוא אומר אותה רק בלבו ולא באזני האיש) שהטעו אותו.

רק בתום יום העבודה, כשהיבואן מגיע עם בעל השמן לעירו, מתבררת טעותו. למארח שלו יש כל כך הרבה שמן, עד שהוא מרשה לעצמו לטבול בו את ידיו ורגליו. כשהיבואן מבקש שמן במיליון, מתברר סופית שבעל השמן יכול לספק את הסחורה, וכאן התמונה מתהפכת: המארח מציע למכור ליבואן עוד יותר שמן, וליבואן אין די כסף. פתאום מתגלה אצלו חיסרון. בעל השמן מסכים להלוות לו שמן, וללכת אתו לחו"ל לגבות את חובו. כך נוצר מצב שהיבואן המכובד שוקע בחוב, ובעל חובו הוא מי שעד עתה נראה כעני.

העובדה שהיבואן צריך להגיע ללודקיא ולפרוע את חובו מאפשרת לנו, הקוראים, לקבל את המסר של הסיפור באופן מתומצת ובהיר. אנשי העיר בטוחים שהשליח שלהם, שחזר עם שמן רב, ראוי לכבוד גדול; אולם היבואן כבר עבר תהליך משמעותי, והוא מבין שהאמת הפוכה. מי שנראה כלפי חוץ כעני הוא העשיר האמתי, ומי שנראה כעשיר הוא הלווה החסר. יהודי פשוט מהגליל מלמד את אנשי לודקיא את מה שמבינים העובדים בארץ ישראל: הכסף והמסחר, שלא לדבר על התדמית החיצונית אינם משקפים עושר אמתי. מי שאינו יודע מחסור הוא האיש הפשוט שעובד את אדמתו ורואה ברכה בעמלו – בזכות הברכה הטמונה בארץ ישראל, אך גם בזכות הענווה והעמל של יושביה.

ואם אנו עובדים קשה מבוקר ועד ערב, ובכל זאת איננו רואים כיצד עיקרון זה מתממש בחיינו – או שעדיין לא זכינו לברכתה המיוחדת של הארץ במלואה, או שאנחנו צריכים לטעום עוד קצת שמן זית, ולזכות לחכמה.

תנו רבנן: וטובל בשמן רגלו - זה חלקו של אשר, שמושך שמן כמעין. אמרו: פעם אחת נצרכו להן אנשי לודקיא בשמן, מינו להן פולמוסטוס אחד, אמרו לו: לך והבא לנו שמן במאה ריבוא. הלך לירושלים, אמרו לו: לך לצור. הלך לצור, אמרו לו: לך לגוש חלב. הלך לגוש חלב, אמרו לו: לך אצל פלוני לשדה הלז, ומצאו שהיה עוזק תחת זיתיו, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא שאני צריך? אמר לו: המתן לי עד שאסיים מלאכתי, המתין עד שסיים מלאכתו. לאחר שסיים מלאכתו, הפשיל כליו לאחוריו והיה מסקל ובא בדרך, אמר לו: יש לך שמן במאה ריבוא? כמדומה אני ששחוק שחקו בי היהודים.

כיון שהגיע לעירו, הוציאה לו שפחתו קומקמום של חמין ורחץ בו ידיו ורגליו, הוציאה לו ספל של זהב מליאה שמן וטבל בו ידיו ורגליו, לקיים מה שנאמר: וטובל בשמן רגלו. לאחר שאכלו ושתו, מדד לו שמן במאה ריבוא. אמר לו: כלום אתה צריך ליותר? אמר לו: הן, אלא שאין לי דמים. אמר לו: אם אתה רוצה ליקח קח, ואני אלך עמך ואטול דמיו, מדד לו שמן בשמונה עשר ריבוא. אמרו: לא הניח אותו האיש לא סוס ולא פרד ולא גמל ולא חמור בארץ ישראל שלא שכרו. כיון שהגיע לעירו, יצאו אנשי עירו לקלסו, אמר להם: לא לי קלסוני אלא לזה שבא עמי, שמדד לי שמן במאה ריבוא והרי נושה בי בשמונה עשרה ריבוא, לקיים מה שנאמר: יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב.